

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI TİCARET ve FİNANS ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET ve FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**TÜRKİYE’NİN TARIMSAL ÜRÜN İHRACATI VE
MANİSA İLİ SULTANI ÜZÜM ASMA YAPRAĞI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

AZİME KURT

**Danışman
Prof. Dr. Osman Murat KOÇTÜRK**

Manisa, 2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret ve Finans Ana Bilim Dalında akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tezin yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zeka ve program kullanmadığımı beyan ederim.

İmza
AZİME KURT

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Azime KURT

**Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Uluslararası Ticaret ve Finans Anabilim Dalı**

**Danışman:
Prof. Dr. Osman Murat KOÇTÜRK**

Türkiye, iklim koşulları ve toprak özellikleri bakımından tarıma son derece elverişli bir coğrafyada yer almakta olup, bu durum üzüm üretimi başta olmak üzere birçok tarımsal faaliyete önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin genel tarım yapısını ve tarım sektörünün ülke ekonomisindeki yerini incelemekte; Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) içindeki payı ile ihracattaki rolünü tartışmaktadır. Özellikle organik tarım uygulamaları ve devletin bu alana sağladığı teşvikler ele alınarak, bağcılık sektörü ve asma yaprağı üretimine ilişkin güncel veriler sunulmuştur. Manisa İli, sahip olduğu uygun iklim koşulları, stratejik konumu ve gelişmiş tarımsal altyapısı ile Türkiye'nin üzüm ve asma yaprağı üretiminde öncü konumdadır. İlde yürütülen tarımsal faaliyetler; tarım alanlarının dağılımı, toprak sınıfları, sulama sistemleri ve tarımsal mekanizasyon gibi parametreler çerçevesinde detaylı şekilde analiz edilmiştir. Manisa özelinde asma yaprağı üretim potansiyeli ile birlikte karşılaşılan başlıca sorunlar arasında bilinçsiz üretim, hastalık ve zararlılarla mücadele, kalite kontrol eksiklikleri ve iş gücü yetersizlikleri yer almaktadır. Çalışma kapsamında, asma yaprağı ihracatı gerçekleştiren yerel işletmelerle yapılan görüşmeler aracılığıyla üreticilerin ihracat potansiyelleri ve karşılaştıkları zorluklar tespit edilmiştir. Bulgular, Manisa'nın sahip olduğu üretim kapasitesinin daha verimli ve sürdürülebilir tarım teknikleriyle geliştirilebileceğini ve ihracatın artırılabilmesi için kalite kontrol, ürün çeşitliliği ve pazarlama stratejilerinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sultani Üzüm, Organik Tarım, Asma Yaprağı, Tarım Ekonomisi, Manisa Tarımı

ABSTRACT

Master's Thesis

Azime KURT

**Manisa Celal Bayar University Graduate School of Education
Department of International Trade and Finance**

Supervisor:

Prof. Dr. Osman Murat KOÇTÜRK

Turkey is situated in a highly favorable geographical region in terms of climate conditions and soil characteristics, which provides significant advantages for agricultural activities, particularly grape cultivation. This study examines the general state of agriculture in Turkey and its role within the national economy, discussing its contribution to the Gross Domestic Product (GDP) and export sector. Emphasis is placed on organic farming practices and government incentives supporting organic agriculture, alongside current data on viticulture and vine leaf production. The province of Manisa, with its suitable climate, strategic location, and advanced agricultural infrastructure, plays a leading role in Turkey's grape and vine leaf production. Agricultural activities in Manisa are analyzed in detail, considering factors such as land use distribution, soil classifications, irrigation systems, and agricultural mechanization. The study highlights the region's potential in vine leaf production as well as key challenges including unplanned cultivation, pest and disease control, quality assurance deficiencies, and labor-related issues. Through interviews conducted with local businesses engaged in vine leaf export, the production and export potentials of producers and the challenges they face have been identified. The findings suggest that Manisa's substantial production capacity can be further enhanced through more efficient and sustainable agricultural practices. Additionally, strengthening quality control mechanisms, product diversification, and marketing strategies is essential for improving the province's competitiveness in the global market.

Keywords: Sultana Grape, Organic Farming, Vine Leaf, Agricultural Economy, Manisa Agricultural

TEŞEKKÜR METNİ

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile bana yol gsteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Osman Murat KOÇTÜRK'e, tez aşamamda bilgi ve birimlerini aktaran Eski İl Kùltür ve Turizm Müdürü İl Planlama Uzmanı Erdinç KARAKÖSE'ye, çalışmamda kullandığım dış ticaret ve yurt içi verilerini paylaşan TUIK Manisa Bölge Müdürlüğü Bilgi İşlem Takım Sorumlusu Anıl Feyza EKŐİ'ye, yapılan görüşmelerde çalışmama katkı sağlayan firma yetkililerine ve öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi destek sağlayan canım ablam Arzu İNAN'a ve tüm hayatım boyunca emeğini ve desteğini hiç bırakmayan canım dayım Erdinç KARAKÖSE'ye teşekkür ederim.

Azime KURT
Manisa,2025

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Tarımın GSYH Payı.....	5
Tablo 2: Yıllar İtibariyle İhracat ve İthalatta Tarımın Verileri (Milyon Dolar).....	8
Tablo 3: Yıllar İtibari İle Organik Ürün İhracat Verileri	9
Tablo 4: Türkiye Üzüm İstatistikleri (2000-2022).....	10
Tablo 5: Bölgelere Göre Dünya Üzüm Üretimi Payları 2015-2021	11
Tablo 6: Üzüm Üretiminde İlk 10 Üretici Ülkeler 2015-2021	11
Tablo 7: Salamura Yaprağı Salamura NACE ve GTİP Kodu	13
Tablo 8: Manisa İli Genel Arazi Dağılımı	15
Tablo 9: Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı.....	15
Tablo 10: İşletmelerin Büyüklükleri	16
Tablo 11: Manisa Tarımsal Üretimi ve Türkiye İçindeki Yeri	16
Tablo 12: Bağ Dikim Alanı ve Üretim Miktarları.....	17
Tablo 13: Asma Yaprağı Tedarik Durumu	18
Tablo 14: İhracat Ürünü Standartlarına Uygun Asma Yaprağı Potansiyeli Hakkında Görüşler	19
Tablo 15: İhracat Ürünü Standartlarına Uygun Asma Yaprağının Tedarik Edildiği Kaynaklar	20
Tablo 16: İhracat Ürünü Standartlarına Uygun Asma Yaprağının Temininde Karşılaşılan Zorluklar	21
Tablo 17: Uluslararası Ticaret Piyasasında Asma Yaprağının Potansiyeli	22
Tablo 18: Asma Yaprağı Ürünlerinin İhracat Yapıldığı Bölge ve Ülkeler.....	23
Tablo 19: Asma Yaprağı Ürünü Uluslararası Tüketici Pazarına Hazırlarken Karşılaşılan Gıda İşleme Sorunları.....	24
Tablo 20: Asma Yaprağı İhracatında Karşılaşılan Zorluklar	25
Tablo 21: Dünya Tüketici Piyasasında Asma Yaprağının Geleceği	26
Tablo 22: Asma Yaprağı İhracatında Gelecek Beklentileri.....	27
Tablo 23: Asma Yaprağı İhracatında Beklenen Gelir Konusunda Görüşler	28
Tablo 24: Asma Yaprağı İhracatında Geliştirme Hedef ve Planları	29

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye’nin Bölgelere Göre Üzüm Üretiminin Üretim Payı	12
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

\$: Dolar

M\$: Milyon Dolar

Kg: Kilogram

Da: Dekar

Ha: Hekar

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

FAO: Food and Agriculture Organization (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

FAOSTAT: FAO İstatistik Veri tabanı

GSYH: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

NACE: Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne
(Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik Faaliyetlerin Sınıflaması)

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

USDA: United States Department of Agriculture (ABD Tarım Bakanlığı)

İÇİNDEKİLER

TAAHHÜTNAME	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
TEŞEKKÜR METNİ	IV
TABLOLAR LİSTESİ.....	V
ŞEKİL LİSTESİ.....	V
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEMELLERİ VE YÖNTEMSSEL ÇERÇEVESİ

1.1 Konunun ve Çalışmanın Önemi	1
1.2 Çalışmanın Amacı	1
1.3 Çalışmanın Kapsamı.....	2

II. BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal.....	3
2.2 Yöntem.....	3
2.2.1 Verilerin Toplanmasında İzlenen Yöntem.....	3
2.2.2 Verilerin Analizinde İzlenen Yöntem	3

III. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ VE TARIMSAL ÜRÜN İHRACATI

3.1 Türkiye’de Tarımın Ülke Ekonomisindeki Yeri	4
3.1.1 İstihdam Boyutu.....	6
3.2 Türkiye Dış Ticaretinde Tarımın Yeri	7

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE TARIMINDA BAĞCILIK VE BAĞ YAPRAĞI ÜRETİMİ

4.1 Türkiye’nin Üzüm Üretimi ve Dünya’daki Yeri.....	10
4.2 Bağ Yaprağı Üretimi	12

V. BÖLÜM
MANİSA İLİ ÖRNEĞİNDE TARIMSAL VE SULTANİ ÜZÜM ASMA
YAPRAĞI İHRACATINA İLİŞKİN ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1 Araştırma Alanı Olan Manisa'nın Tarımsal Yapısına İlişkin Bilgiler	14
5.1.1 Tarım Alanları, Topografya ve İklimsel Özellikleri.....	14
5.1.2 Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı ve Tarım İşletmelerin Durumu	15
5.1.3 Tarımsal Üretim ve Türkiye İçindeki Yeri.....	16
5.2 Manisa İli Asma Yaprağı İhracatçıları ile Yapılan Anket Çalışması Bulguları.....	17
5.2.1 İhracatçıların Sosyo Ekonomik Özellikleri	17
5.2.2 Firmaların Asma Yaprağı Tedarikine İlişkin Bulgular	18
5.2.3 Asma Yaprağı İhracatına İlişkin Bulgular	22
5.2.4 Asma Yaprağı Piyasasına İlişkin Geleceğe Dönük Beklentiler	26
5.3 Üreticilerin Asma Yaprağı Üretimine İlişkin Görüşleri	30
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	32
KAYNAKÇA	37
EKLER.....	39
Ek-1.....	39
Ek-2.....	40
Ek-3.....	41

GİRİŞ

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEMELLERİ VE YÖNTEMSSEL ÇERÇEVESİ

1.1 Konunun ve Çalışmanın Önemi

Tarım, insanlık tarihinin en eski faaliyetlerinden biri olup, günümüzde dünyanın dört bir yanında önemli bir ekonomik sektör olarak varlığını sürdürmektedir. Tarım ürünleri, yalnızca ülke içi tüketim için değil, aynı zamanda uluslararası ticaretin önemli bir parçası olarak küresel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Türkiye, coğrafi konumu, iklimsel çeşitliliği ve zengin tarım potansiyeli ile dünya çapında önemli bir tarım ülkesi olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin tarımsal üretimi, dünya pazarlarında büyük bir rekabet gücüne sahip olup, özellikle organik tarım ve iyi tarım uygulamaları ile tarımsal ihracatını arttırmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin tarımsal ürün ihracatını geniş bir perspektifte ele alınarak, tarım sektöründeki genel durumuna, tarımın ülke ekonomisindeki yerine ve bu sektörün gayri safi milli hâsıla içindeki katkısına değinilecek, ardından Türkiye'nin geleneksel tarım ürünlerinden biri olan ve aynı zamanda Türkiye tarım ürün ihracatında Sultaniye üzüm yaprağının önemi Manisa özelinde ele alınarak, tespit edilen sorunlara ilişkin öneriler getirilmiştir.

1.2 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin tarımsal ürün ihracatındaki genel yapıyı analiz etmek ve bu çerçevede Manisa iline özgü Sultani çekirdeksiz üzüm ve salamura asma yaprağının ihracattaki yerini ve potansiyelini detaylı biçimde incelemektir. Türkiye'nin tarımsal dış ticaret politikaları, üretim kapasitesi, destekleme mekanizmaları ve sektörel gelişim süreci genel hatlarıyla ele alınmış, ardından çalışmanın odak noktasını oluşturan Manisa ili özelinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışma, yalnızca ikincil verilere ve literatüre dayalı analizlerle sınırlı kalmamış; nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği aracılığıyla sahadan özgün veriler elde edilmiştir. Bu kapsamda, Manisa'da Sultani üzüm ve asma yaprağı üretimi ile uğraşan çiftçiler ve ihracatçı firmalarla yapılan görüşmeler sonucunda, üretim süreçleri, dış pazarlara erişim, karşılaşılan yapısal ve operasyonel sorunlar ile destek politikalarına dair değerlendirmeler elde edilmiştir.

Çalışmanın amacı, hem mevcut durumu ortaya koymak hem de bölgesel ihracat potansiyelinin daha verimli ve sürdürülebilir biçimde nasıl geliştirilebileceğini anlamaya yönelik bulgulara ulaşmaktır. Bu doğrultuda, elde edilen veriler ışığında hem üretici hem de ihracatçı açısından yaşanan sorunların nedenleri analiz edilerek, çözüm odaklı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1.3 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma giriş, materyal ve yöntem bölümleri dışında, iki temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye’de tarımın yeri ve önemi ortaya konularak, bu konudaki sayısal veriler analiz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Manisa ilinin tarımsal yapısını, bölgedeki tarımsal üretimi, bağıcılığı ve asma yaprağı üretimi incelenecektir. Manisa, Türkiye'nin önemli tarım merkezlerinden biri olup, bu bölümde, Manisa'nın coğrafi ve iklimsel özelliklerinin tarım üretimine olan etkileri detaylı olarak ele alınacaktır. Ayrıca, Manisa'daki bağıcılık ve asma yaprağı üretimi ile ilgili sorunlar, üretim potansiyeli ve kullanılan üretim yöntemleri tartışılacaktır. Manisa'daki bağıcılığın gelişimi ve asma yaprağı üretiminde karşılaşılan zorluklar, bölgenin tarım sektöründe daha verimli hale gelmesi için yapılması gereken iyileştirmeler üzerinde durulacaktır. Buradan hareketle Manisa'daki asma yaprağı üretiminin artırılması ve ihracat potansiyelinin yükseltilmesi için yapılan çalışmalara değinilerek ihracat potansiyelinin geliştirilmesi yönündeki stratejiler değerlendirilecektir. Bölgedeki asma yaprağı üretiminde karşılaşılan sorunlar, pestisit kullanımı, işçilik sorunları, kalite kontrol süreçleri gibi unsurlar üzerinde durulacaktır. Bunun yanında, global pazarda asma yaprağına olan talep, Türkiye'nin bu alandaki ihracat kapasitesinin artırılması için atılacak adımlar ve uluslararası ticaretin geleceği de ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise Manisa ili özelinde yapılan firma görüşmeleri ve sektör temsilcileriyle yapılan görüşmelerin analizine yer verilecektir. Bu kapsamda; ihracat sürecinde karşılaşılan tedarik, gümrük, kalite kontrol, üretim zorlukları gibi önemli konuları kapsamaktadır. Firmaların yaşadığı sorunlar, sektörel gelişim için önemli bir veri tabanı oluşturarak, potansiyel çözümler ve stratejiler hakkında detaylı değerlendirmeler yapılacaktır. Çalışmaya Türkiye tarımının genel durumundan başlanılacaktır.

II. BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Tezin ana materyalini Manisa ilinde Sultaniye üzüm yaprağı ihracatı yapan 6 firma ile yapılan anket verileri oluşturmaktadır. Ayrıca genel olarak Türkiye'nin ihracatını da ele alan verilerinde olduğu makro veriler içinde geniş bir literatür taraması ile elde edilen bilgiler, daha önce yapılmış çalışmalar ve ilgili kurumların web sitelerinden derlenen verilerden de yararlanılmıştır.

2.2 Yöntem

2.2.1 Verilerin Toplanmasında İzlenen Yöntem

Ankete alınacak firmaların belirlenmesi için Manisa ilinde Sanayi ve Ticaret Odalarının da görüşü alınarak, ankete gönüllü olarak katılacak asma yaprağı ihracatı yapan 6 firma belirlenmiştir. Bu firmaların yetkilileri ile 12 sorudan oluşan bir anket aracılığıyla yüz yüze görüşülmüştür. Manisa ilinde asma yaprağı üretimi yapan otuzdan fazla çiftçiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çiftçilerin seçimi, gönüllülük esasına dayalı olarak, aktif üretim yapan ve asma yaprağı pazarlayan üreticiler arasından yapılmıştır. Yerel ziraat odası ve üretici birliklerinden alınan bilgiler doğrultusunda farklı yaş ve üretim ölçeğine sahip çiftçilerle iletişime geçilerek yüz yüze görüşülmüştür.

2.2.2. Verilerin Analizinde İzlenen Yöntem

Verilerin analizinde temel istatistiksel yöntemler kullanılmış, veriler tablo ve grafikler yardımı ile sunulmuştur.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ VE TARIMSAL ÜRÜN İHRACATI

3.1 Türkiye’de Tarımın Ülke Ekonomisindeki Yeri

İnsanların toprakları işleyerek, çeşitli bitkileri yetiştirmesine tarım denir. Ülkemizin bir çoğunluğu geçimini tarım üzerinden sağlar. Ayrıca tarım dışı ticaret alanında dışa satım ve ülkemizde bulunan sanayi kollarına ham madde ve iş gücü sağlayarak ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Tarımın ülkelerin ekonomik kalkınmalarına sağladığı katkıların genel ekonomik yapı içerisindeki yeri zaman içerisinde azalmaktadır. Ancak Türkiye’de tarım sektörü sosyo-ekonomik yaşamın temel dayanaklarından biri olmayı sürdürmeyi devam ettirmektedir.

Türkiye ekonomisinde tarımın önemi nisbi olarak azalmış olmakla birlikte, yurtiçi gıda gereksiniminin karşılanması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracata olan etkisi ve yarattığı iş gücü istihdamı olanakları açısından önem taşımaktadır (YAVUZ, 2005). Tarımın zaman içerisinde ülke ekonomisindeki yerinin göreceli olarak azaldığı ve bu durumun azalmasının altında yatan sebeplerinden birinin tarım dışı kesimlerin daha hızlı büyümesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir (ŞAHİNÖZ, 2001).

Türkiye’de Tarımın ülke ekonomisindeki yerini ve önemini, Milli Gelir içindeki yeri ve dış ticaretindeki yeri olarak 2 boyutuyla ele alınabilir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminde tarım sektörünün Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) içerisindeki oranı %42,8 gibi oldukça yüksek bir seviyeydi. Ancak zamanla bu oran gerileyerek 1970’lerde %36’ya, 1980’de %25’e ve 1990’da %16’ya kadar düştü. 2000’li yılların başlarında bu gerileme devam ederek 2000’de %13,5, 2003’te ise %12,6 olarak gerçekleşmiştir (YAVUZ, 2005). 2017’de %6 seviyesinde olan tarımın GSMH içindeki payı, 2018’de %5,8’e inince de 2019 ve 2020 yıllarında kısa süreli bir artış göstermiştir. 2021’de yeniden düşüşe geçerek %5,5’e kadar gerilemiş, 2022’de ise %6,5’e yükselmiştir (Tablo1).

Türkiye’de tarım sektörünün GSMH’ da ki payının giderek azalması, sanayileşme ve hizmetler sektörünün gelişmesine daha çok önem verilmesinin sonucudur. Tarım sektörü, yapısı gereği iş gücüne büyük ölçüde ihtiyaç duyulan bir sektördür. Bu bağlamda, tarımın istihdamdaki

payı 1980’de %50,6 iken, 2003’te %34,3’e, 2008’de %23’e, 2022 yılında ise %15,8’e gerilemiştir. (TÜİK, 2023) Günümüz teknolojilerinin tarıma olan etkisinin gelişimi ile bu oran daha da aşağılara çekilecektir.

Tablo 1: Türkiye’de Tarımın GSYH Payı

Yıllar	Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık			Döviz Kuru	TÜRKİYE	
	Milyon TL Bazında	Milyon Dolar Bazında	GSYH (%) Payı		Milyon TL Bazında	Milyon Dolar Bazında
2017	189.333	51.875	6,00	3,648	3.133.704	859.055
2018	217.107	46.048	5,80	4,715	3.758.774	797.221
2019	276.325	48.729	6,40	5,671	4.311.733	760.355
2020	336.623	47.817	6,70	7,040	5.048.220	717.092
2021	401.806	44.739	5,5	8,981	7.248.789	807.106
2021-1.Çeyrek	35.816	4.859	2,6	7,372	1.395.931	189.364
2021-2.Çeyrek	65.271	7.786	4,1	8,384	1.592.926	190.006
2021-3.Çeyrek	189.529	22.317	9,8	8,492	1.931.231	227.406
2021-4.Çeyrek	111.190	9.565	4,8	11,624	2.328.700	200.330
2022	969.494	58.500	6,5	16,573	15.006.574	905.501
2022-1.Çeyrek	56.653	4.080	2,3	13,884	2.511.885	180.920
2022-2.Çeyrek	152.841	9.806	4,5	15,587	3.428.260	219.943
2022-3.Çeyrek	472.221	26.786	11,1	17,629	4.265.712	241.968
2022-4.Çeyrek	287.779	15.746	6,0	18,277	4.800.717	262.669

(Tarım ve Orman Bakanlığı GSYH Verileri, 2022)

Tarımın milli gelir içindeki payı azalırken, ülkenin nüfusunun önemli bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaya devam etmektedir. Tarımın ülke ekonomisinin gelişiminde önemli bir katkısı olması ve gelişmiş ülkelerinin gelişmesinde tarımın büyük bir payı olması önemli bir unsurdur. Ancak Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün GSMH içindeki payının Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana azalması ülke ekonomisine olan katkısını azaltmıştır. Ancak tarımın GSMH içindeki payının azalmasına rağmen, özellikle gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye hala bir tarım ülkesi olarak görülmektedir. 2022 yılı verilerine göre Türkiye’de tarım sektörünün payı %6,5 iken, Avrupa Birliğinde ise sektörün payı %1,8 olarak görülmektedir. (TÜİK, 2022)

3.1.1 İstihdam Boyutu

Tarım sektörü, Türkiye ekonomisi içerisinde tarihsel olarak hem üretim hem de istihdam açısından önemli bir yer tutmuştur. Özellikle kırsal kesimde yaşayan nüfusun geçim kaynağı büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Ancak zaman içerisinde sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmelere paralel olarak tarımın toplam istihdam içerisindeki payı azalma eğilimine girmiştir. 2023 yılı itibarıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, toplam istihdam 31 milyon 724 bin kişi olarak gerçekleşmiş, bu istihdamın yaklaşık %14,8'i (4 milyon 682 bin kişi) tarım sektöründe yer almıştır (TÜİK, 2024). Bu oran, 2000'li yılların başında %35 civarındayken, yıllar içinde kırsaldan kente göç, mekanizasyonun artması, tarımsal faaliyetlerin yapısal dönüşüme uğraması gibi nedenlerle düşüş göstermiştir.

Tarım sektörünün istihdamdaki bu payı, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) içindeki %6–7'lik payı ile kıyaslandığında dikkat çekicidir. Bu durum, tarımda iş gücü verimliliğinin diğer sektörlerle kıyasla düşük olduğunu göstermektedir. Tarımda kişi başına düşen katma değer, sanayi ve hizmet sektörlerine göre oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda, tarım sektörü niceliksel anlamda istihdam yaratmaya devam etmekle birlikte, niteliksel olarak ekonomik kalkınmaya katkısı görece sınırlı kalmaktadır (OECD, 2022)

Ayrıca mevsimsel işgücü kullanımı da tarım sektörünün bir diğer karakteristik özelliğidir. Özellikle bağ, zeytin, pamuk, fındık gibi ürünlerin hasat dönemlerinde mevsimlik tarım işçilerine olan ihtiyaç artmaktadır. Bu durum, iç göç hareketlerini ve geçici işçi konaklama koşullarını da doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de tarım sektörü istihdam açısından halen kritik bir alan olma özelliğini sürdürmekle birlikte, sektörde yapısal reformlara, teknoloji kullanımının artmasına ve kırsal kalkınmayı destekleyici politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2 Türkiye Dış Ticaretinde Tarımın Yeri

Türkiye'nin ekonomik gelişmede genellikle sanayiye ağırlık vermesine karşın, tarım sektörü ekonomi içindeki önemini birçok bakımdan korumaya devam etmektedir. Tarım ihracatı Türkiye ihracatında önemli bir rol izlemektedir. Tarım sektörü sadece ekonomik boyutu ile değil, sosyal ve kültürel boyutu ile de önemlidir. Hayata geçirilen politikalar tarım sektörünün yanı sıra diğer sektörleri ve sosyal-kültürel hayatı olumlu ve/veya olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle toplam ekonomi içerisindeki büyüklüğü gerilemişine rağmen tarım sektörü geçmişte ve bugün olduğu gibi gelecekte de stratejik ve geliştirilmeye devam eden bir sektör olarak kabul edilmeye devam edilecektir (Yağcıoğlu, 2015)

Tablo 2'ye göre 2015 yılından sonra tarım ürünleri ihracatının payı genel ihracata oranla diğer sektörlerle göre az olması ekonomik anlamda payının az olmasını gösterse de tarım sektörü ekonomiye olan katkısı ile üretim yapılmaya devam edilmektedir. Ancak 2015 yılından sonra tarım ürünleri ihracatı rakamları yıldan yıla artış göstermektedir. 2022 yılına geldiğinde son 8 yılda en yüksek ihracat rakamlarına ulaştığını görebilmekteyiz. 2023 yılında Ocak-Nisan ayı içerisindeki tarım ürünleri ihracatındaki rakamları görmekteyiz. Dış ticaret dengesi, belli bir dönem içerisinde gerçekleştirdiği ihracat ve ithalatın arasındaki değer farkına denir. Tabloyu incelediğimizde genel ihracatın 2015 yılından günümüze kadar hep dış ticaret açığı verdiğini görebilmekteyiz. Tarım ürünleri dış ticaret dengesine baktığımızda bu sektörde de açık verildiği görülmektedir. Bu nedenle dış ticaret dengesinin açığını azaltmak için ihracatı arttırarak, ithalatı azaltıp ve sabit tutarak çözüm yolu sunulabilir (Güzel, 2018).

Tablo 2: Yıllar İtibariyle İhracat ve İthalatta Tarımın Verileri (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	Tarım Ürünleri İhracatı	Tarım Ürünleri İthalatı	Tarım Ürünleri Dış Ticaret Dengesi
2015	150.982	213.619	-62.637	70,7	5.293	7.501	-2.208
2016	149.246	202.189	-52.943	73,9	5.686	7.345	-1.659
2017	164.494	238.715	-74.221	68,9	5.579	9.374	-3.795
2018	177.168	231.151	-54	76,7	5.846	9.498	-3.652
2019	180.832	210.345	-29.513	85,9	5.588	9.835	-4.247
2020	169.637	219.516	-49.879	77,277	5.956	9.834	-3.878
2021	225.214	271.425	-46.211	82,974	7.156	12.082	-4.926
2022	254.188	363.710	-109.522	69,887	7.767	14.771	-7.004
2023	80.869	124.313	-43.444	65,052	2.879	5.386	-2.507

(TÜİK, 2023)

Dış ticaret kapsamında organik tarım ihracatı ele alındığında, organik ürün ihracatının Türkiye’de 1985 yılında ihracata yönelik talepler doğrultusunda 8 ürün çeşidi ile başlamıştır. 2020 yılında 235 çeşide kadar ulaşmıştır. Türkiye’de toplam tarımsal alan içerisinde organik tarım yapılan alan; 2020 yılı verilerine göre %1,6 seviyelerinde bir paya sahip bulunmaktadır (ODS Danışmanlık, 2021). Tablo 3’de Türkiye’nin 2010-2021 yılları arasındaki organik ürün ihracat değerleri gösterilmiştir. Türkiye’nin organik ürün ihracat rakamlarına baktığımızda genel olarak organik ürün ihracatında miktar ve tutarında bir artış gözükmektedir. 2016 yılında bir önceki yılına göre azalış göstermiştir.

Tablo 3: Yıllar İtibari İle Organik Ürün İhracat Verileri

YIL	MİKTAR (KG)	TUTAR (\$)
2010	3.592.572	15.877.324
2011	3.371.298	15.529.387,52
2012	6.258.314	24.703.607,48
2013	10.495.217	46.020.389,07
2014	15.552.638	78.779.537
2015	13.548.757	69.229.817
2016	16.819	77.831.368,00
2017	61.689,3	215.288.185,8
2018	111.690,68	361.128.943
2019	75.904,32	203.141.638,22
2020	116.404,56	252.168.756,59
2021	110.284.281	237.428.608,49

(Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022)

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE TARIMINDA BAĞCILIK VE BAĞ YAPRAĞI ÜRETİMİ

Türkiye bağ alanı ve üzüm üretiminde dünyanın önemli ülkeleri arasında yer almaktadır. Türkiye özellikle Marmara, Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde üzüm yetiştiriciliği yapmaktadır. Bağcılık sektörü, Türkiye için önemli bir gelir kaynağıdır. Türkiye, dünya çapında en çok şarap ihracatı yapan ülkeleri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda yaş üzüm ve kuru üzüm ihracatı da yapmaktadır. Türkiye'nin iklim koşulları ve toprak yapısı bakımından bağcılık sektöründe önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin dünya ticaretine konu olan bağcılık sektöründeki ihracatta büyük öneme sahip olan ürün, çekirdeksiz ve özellikle Sultani tip kuru üzümleridir. Türkiye dünyada önemli bağcı ülkeler arasında yer alması ve bağcılık için farklı ve uygun yetiştirme alanlarına sahip olmasına rağmen, dünya piyasalarında sadece kuru üzüm (sultani çekirdeksiz) ile tanınmakta, sofralık üzüm dış ticareti üretiminin ancak küçük bir bölümünü oluşturmaktadır (Müdürlüğü, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel, 2021). Türkiye'de üretilen üzümün yaklaşık %60'ı çekirdekli, %40'ı ise çekirdeksiz üzüm olarak yetiştirilmektedir.

4.1 Türkiye'nin Üzüm Üretimi ve Dünya'daki Yeri

Türkiye’de 2000-2022 yılları arasında ortalama üzüm üretim miktarı 3.912.841 ton ve son 5 yılın ortalama miktarı ise 4.015.382 ton olarak hesaplanmıştır. 2000-2020 yılları arasındaki ortalama alan miktarı 476.301 Ha ve son 5 yılın ortalama alan miktarı ise; 145.122 Ha olarak hesaplanmıştır. 2000-2020 yılları arasındaki üretim kaybı 113.460 ton olarak hesaplanırken, yeterlilik derecesi %140,0 olarak hesaplanmıştır. Ortalama yeterlilik derecesinin %100’den fazla olması kullanılabilir üretim miktarının, talebi karşılama anlamında kullanılmaktadır. Ortalama ithalat rakamlarına bakacak olursa ithalat miktarı 25.366 ton iken ihracat miktarı 1.117.345 tondur (Tablo4).

Tablo 4: Türkiye Üzüm İstatistikleri (2000-2022)

Yıllar	Üretim (1000 Ton)	Ekilen Alan(Hektar)	İthalat (1000 Ton)	İhracat (1000 Ton)	Yeterlilik Derecesi (%)
2000	3.600	535.000	12.603	917.247	136,9
2001	3.250	525.000	4.709	939.980	140,1
2002	3.500	530.000	6.917	950.659	136,7
2003	3.600	530.000	7.128	856.059	132,5
2004	3.500	520.000	12.593	1.101	149,4
2005	3.850	516.000	19.750	1.008	133,3
2006	4.000	513.835	22.597	1.202	140,4
2007	3.612	484.609	22.826	1.064	138,1
2008	3.918	482.788	10.326	1.241	148,4
2009	4.264	479.023	14.513	1.083	136,0
2010	4.255	477.785	8.920	1.092	135,2
2011	4.296	472.545	15.465	1.123	134,3
2012	4.234	462.295	24.047	1.187.2	142,8
2013	4.011	468.792	14.579	971.040	130,1
2014	4.175	467.092	15.671	1.296	145,8
2015	3.650	461.955	14.303	1.003	141,0
2016	4.000	435.226	8.124	1.231	141,6
2017	4.200	416.906	9.297	1.396	153,8
2018	3.933	417.041	131.285	1.339	145,1
2019	4.100	405.438	11.460	1.196	141,5
2020	4.208	400.997	145.577	1.260	137,5
2021	3.670		124.454	1.383	156,9
2022	4.165				

(Agri, 2023)

Diğer yandan, dünya üzüm üretiminde en çok pay alan bölge Avrupa Bölgesi’yken onun ardından Asya Bölgesi gelmektedir. En düşük üretim yapan bölge Okyanus Bölgesi olarak belirlenmiştir (Tablo5).

Tablo 5: Bölgelere Göre Dünya Üzüm Üretimi Payları 2015-2021

Bölgeler	Üretim Payı (%)	Üretim Miktarı (Milyon Ton)
Afrika Bölgesi	%6,20	4,70
Amerika Bölgesi	%18,60	14,10
Asya Bölgesi	%36,10	27,40
Avrupa Bölgesi	%36,20	27,50
Okyanus Bölgesi	%2,90	2,10
TOPLAM	%100	76,10

(FAOSTAT, 2023)

Üzüm üretiminde dünya sıralamasında ilk 10 ülke arasına giren Türkiye 6. Sırada yer almaktadır. Bağcılık sektöründe üzüm üretimi Türkiye'nin ekonomik gelişimi ve ihracata olan katkısı dolayısıyla önemli bir sektör haline gelmiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Üzüm Üretiminde İlk 10 Üretici Ülkeler 2015-2021

Ülkeler	Üretim Miktarları (Ton)
Çin	92,252,700
İtalya	56,072,186.1
Amerika	44,819,507.79
İspanya	42,922,785
Fransa	40,012,172.4
Türkiye	27,761,908
Hindistan	20,614,000
Şili	18,262,493.88
Arjantin	15,529,557.82
Güney Afrika	13,800,353

(FAOSTAT, 2023)

Türkiye, dünyanın önde gelen kuru üzüm üreticilerinden ve ihracatçılarından biridir. 1.200'den fazla üzüm çeşidinin üretimine sahip olması ve aynı zamanda üzümün ana genetik sahiplerinden birisidir. Ülkede yetişen üzüm türlerinin %50-60'ı ticari öneme sahiptir. (USDA, 2022). Türkiye'de 2020/21 sezonunda tüm üzüm türlerinin üretimi için ayrılan toplam bağ alanı 400.000 hektardır.

Türkiye’de üzüm üretimi yapılan bağ alanları 2020 yılında 2010 yılına göre yaklaşık %16, 1990 yılına göre ise yaklaşık %30 oranında daralmıştır (USDA, 2022). Nüfusun kentleşmesi ve köylerden büyük şehirlere göç etmesi sebebiyle, çiftçilerin daha kârlı ürünlere yönelmeleri sofralık üzüm üretiminin düşüşüne sebebiyet vermektedir. Bu sebebiyet ile birlikte kuru üzüm üretimine yönelik tarım alanları, güçlü bir ihracat pazarının desteği ile 74.000 hektar alanda sabit kalmıştır (USDA, 2022).

Ege Bölgesi üzüm bağlarının neredeyse yarısına yakın üretim alanına sahiptir. Kuru üzüm olarak bilinen çekirdeksiz üzüm üretiminin büyük bölümü Ege Bölgesinde üretilmektedir. Marmara Bölgesi ile İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde daha çok sofralık ve şaraplık üzüm üretimi yapılmaktadır (Aytaç Demiray, 2022). Ege Bölgesinin üzüm üretim alanı en geniş alanda üzüm yetiştiriciliği yapan il Manisa ilidir. Tablo 7’ye göre Türkiye’nin en yüksek bağ alanında üretim yapılan illerde Manisa ili %34 , Denizli ili %8, Mersin ili %6 ve Çanakkale ili %6 pay oranı ile üretim yapılmaktadır. Türkiye’nin çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin %87’sini Manisa, %9’unu İzmir ve %4’ünü Denizli ili üretim yaparak ihraç etmiştir.

Şekil 1: Türkiye’nin Bölgelere Göre Üzüm Üretiminin Üretim Payı

(USDA, 2022)

4.2 Bağ Yapağı Üretimi

Türkiye üzüm üretiminin ihracatının yanında üzüm yapağı olarak bilinen asma yapağı da üretmektedir. Son yıllarda salamura asma yapağı üretimi ve tüketimi artış trendini yakalamış bulunmaktadır. Hazır gıda sektörünün gelişmesi ile birlikte vakumlama teknolojisi kullanılarak raf ömrünün uzatılması salamura yapağı talebini arttırmaktadır (Zafer Kalkınma Ajansı, 2021). Bağcılık sektöründe, bugüne kadar ticari olarak meyvesi olan üzümle

öne çıkmış olmasına rağmen asma insanoğluna hem meyve hem de yaprağı ile sebze olarak nimet sunan ender bitkiler arasında yer almaktadır. Ülkemizin neredeyse her bölgesinde özel günlerde hazırlanan yemeklerin başında yaprak sarması gelmektedir. Salamura asma yaprağı olarak adlandırılan bu ürün, son yıllarda hazır gıda tüketimi ürünlerinde aranılan ve ihraç ürünü olarak dış pazarlarda sıkça talep gösterilen bir ürün haline gelmiştir (Mehmet Güçlü, 2016).

Salamura yaprağı üzüm gibi ekonomik getiri sağlamasına rağmen sebze ya da başka bitkisel ürün grubunun içinde yer almamaktadır. Yaprak salamuranın NACE kodu 10.39.04'tür. "Tuzlu su, sirke, sirkeli su, yağ veya diğer koruyucu çözeltilerle korunarak saklanan sebze ve meyvelerin imalatı (turşu, salamura yaprak, sofralık zeytin vb. dâhil)". Yaprak salamura dış ticarete 20.05.99.80.0000- Diğer sebzeler; dondurulmamış, sirke/asetik asitten başka usulde hazırlanmış veya konserve edilmiş GTİP kodu ile işlenmektedir. Asma Yaprığı GTİP kodu ise 070999900014 olarak işlenmektedir.

Tablo 7: Salamura Yaprığı Salamura NACE ve GTİP Kodu

NACE REV. 2 Kodu	GTİP KODU
C- İMALAT	IV- GIDA SANAYİİ MÜSTAHZARLARI; MEŞRUBAT, ALKOLLÜ İÇKİLER VE SİRKE; TÜTÜN VEYA TÜTÜN YERİNE GEÇEN İŞLENMİŞ MADDELER
10- Gıda ürünlerinin imalatı	20- Sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar
10.3- Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	20.05- Diğer sebzeler; dondurulmamış, sirke/asetik asitten başka usulde hazırlanmış veya konserve edilmiş
10.39- Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	20.05.99- Diğer sebzeler ve sebze karışımları; dondurulmamış, sirke/asetik asitten başka usulde hazırlanmış veya konserve edilmiş
10.39.04- Tuzlu su, sirke, sirkeli su, yağ veya diğer koruyucu çözeltilerle korunarak saklanan sebze ve meyvelerin imalatı (turşu, salamura yaprak, sofralık zeytin vb. dâhil)	20.05.99.80.0000- Diğer sebzeler; dondurulmamış, sirke/asetik asitten başka usulde hazırlanmış veya konserve edilmiş

(TUİK Sınıflama Sunucusu, 2023)

V. BÖLÜM

MANİSA İLİ ÖRNEĞİNDE TARIMSAL VE SULTANİ ÜZÜM ASMA YAPRAĞI İHRACATINA İLİŞKİN ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1 Araştırma Alanı olan Manisa'nın Tarımsal Yapısına İlişkin Bilgiler

Manisa Türkiye'nin Ege bölgesinde önemli bir tarım şehri olduğu gibi Türkiye'nin en önemli üzüm üretim merkezlerinden biridir. Türkiye genelindeki üzüm üretiminin büyük bir kısmı Manisa'dan karşılanır. Manisa, çekirdeksiz kurutmalık üzüm üretiminde Türkiye'nin en büyük üreticisi olup, ayrıca sofralık üzüm ve şaraplık üzüm yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Manisa'nın toplam üzüm üretimindeki payı, 2020'de %35,6'ya kadar yükselmiştir. Ayrıca üzüm, zeytin, tütün, pamuk ve diğer sebze-meyve üretimleri ile ülke ekonomisine büyük katkı sağlar. Tarımsal faaliyetlerin yanı sıra, bölge modern tarım teknikleri ve inovatif çözümlerle de gelişmeye devam etmektedir.

5.1.1 Tarım Alanları, Topografya ve İklimsel Özellikleri

Manisa İl'i coğrafi konumu ve iklim koşulları itibarıyla tarım açısından oldukça avantajlı bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Ege bölgesinde yer alan Manisa İl'i, ılıman iklimi, verimli toprakları ve su kaynakları ile özellikle tarım faaliyetlerinin yoğun olduğu bir ildir. Manisa, Akdeniz iklimine yakın bir iklim yapısına sahiptir. Yazları sıcak ve kuru, kışları ise ılımandır. Bu iklim, özellikle zeytin, üzüm, tütün ve meyve çeşitleri gibi bitkilerin yetişmesi için oldukça elverişlidir. Ayrıca, bu iklimde yetişen ürünler daha kaliteli ve verimli olabilmektedir.

Manisa İl'inin arazisinin ana çizgilerini, doğu-batı doğrultusuna uzanmış, kuzey-güney ve güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda çatallaşmış oluk şekilli çukurlar oluşturmaktadır. Oluşan oluk şekilli çukurlardan oluşan ovalar ile Ege Deniz'ine dikey olarak uzanan dikey dağ sıralarının alt kısımlarında kalan platolar ve vadiler tarıma elverişli arazilerdir.

Manisa'da sosyal ve ekonomik yapısını biçimlendiren Gediz Ovası çevresi ve Bakırçay havzasının doğu kısmında kalan bölümünü tarım alanları oluşturmaktadır. Gediz Ovası, Türkiye'nin en değerli alüvyon topraklarına sahip bir tarım alanıdır. Toplam 13.220.280 hektar yüzölçümünden, 5.159.971 hektarı bitkisel üretim yapılan tarım alanlarından oluşmaktadır. Manisa'da ki arazilerin %39,03'ü tarıma elverişli ve ekilebilir durumdadır. Hayvan yetiştiriciliğinin önemli bir alt yapısına sahip olan çayır ve mera alanları 5.159.971 hektar alanı ile arazinin %2,46'sını oluşturmaktadır. Arazinin bir kısmı bozuk nitelikli orman ağaçlarından oluşmaktadır. 5.346.500 hektar alanına sahip ve İl arazisinin %40,44'ünü oluşturmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8: Manisa İli Genel Arazi Dağılımı

Arazi Kullanımı	Alanı (Ha)	Oranı (%)
İl'in Yüzölçümü	13.220.280	100
Tarım Alanı	5.159.971	39,03
Çayır – Mera	325.290	2,46
Ormanlık ve Fundalık	5.346.500	40,44
Kullanılmayan Tarım Arazisi	66.218	0,50
Diğer Alan	2.322.301	17,57

(Manisa Valiliği, 2023)

Tarımın en önemli bileşenlerinden birisi su kaynağıdır. Manisa'da bulunan Gediz Ovası ve Bakırçay Ovası Manisa'da işlenen tarımın verimliliğinde önemli bir yere sahiptir. Arazinin 401 km'sini Gediz Ovası, 118,8 km'sini ise Bakırçay Ovası oluşturmaktadır. Gediz ve Bakırçay Havzasındaki toprakların verimliliği, uygun iklim ve ekolojik koşullar ile bütünleşince zengin ürün potansiyeli ve çeşitliliği ortaya çıkmaktadır.

5.1.2 Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı ve Tarım İşletmelerin Durumu

Manisa İl'i, Türkiye'nin 5.075.263 hektar tarım alanını oluşturmaktadır. 2.206.827 hektar işlenmekte, 137.502 hektar alanı ise nadasa bırakılmıştır (Tablo 9).

Tablo 9: Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı

	Toplam Tarım Alanı (Hektar)	İşlenen Tarım Alanı (Hektar)	Nadas Alanı (Hektar)	Sebze Alanı (Hektar)	Meyve Alanı (Hektar)	Süs Bitkileri Alanı (Hektar)
Türkiye	239.712.314	167.446.350	28.143.070	7.122.641	36.942.557	57.696
Manisa	5.075.263	2.206.827	137.502	309.307	2.420.724	903

(TÜİK, Bölgesel İstatistikler Üretimi, 2024)

Manisa ilinde tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu 50 dekar altında arazi genişliğine sahiptir (Tablo 10).

Tablo 10: İşletmelerin Büyüklükleri

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	Oranı (%)
1-21	37,2
21-50	36,8
51-100	17,9
101-200	6,1
201-500	1,8
500'den Büyük	0,3
Toplam	100

(TÜİK, Tarımsal İşletme Yapı Araştırması, 2016)

5.1.3 Tarımsal Üretim ve Türkiye içindeki Yeri

Manisa ili birçok tarımsal üründe Türkiye üretiminin önemli bir bölümünü sağlamaktadır (Tablo 11).

Tablo 11: Manisa Tarımsal Üretimi ve Türkiye İçindeki Yeri

Ürün Türü	Türkiye Üretimi (Ton)	Manisa Üretimi (Ton)	Oran (%)
Üzüm (Kurutmalık Çekirdeksiz)	981.741	902.658	91,9
Üzüm (Sofralık Çekirdeksiz)	422.983	285.134	67,4
Zeytin (Sofralık)	490.000	120.277	24,5
Zeytin (Yağlık)	1.030.000	79.110	7,7
Domates (Salçalık)	5.550.848	957.565	17,3
Tütün	85.510	10.900	12,7
Susam	16.190	2.636	16,3
Hıyar (Turşuluk)	309.654	36.078	11,7
Biber (Salçalık, Kapa)	1.602.457	108.003	6,7
Börülce (Taze)	12.635	1.269	10,0
Brokoli	116.082	10.219	8,8
Kiraz	736.791	44.809	6,1
Kavun	1.403.214	68.316	4,9
Kereviz (Kök)	22.460	1.154	5,1
Çilek	676.818	32.033	4,7
Karpuz	3.147.921	107.168	3,4
Mısır	9.000.000	187.410	2,1
Kekik	30.129	142	0,5
Domates (Sofralık)	7.749.152	138.413	1,8
Buğday (Durum + Diğer)	22.000.000	216.721	1,0
Arpa (Diğer)	8.800.000	77.367	0,9

(Manisa Valiliği, 2023)

Öte yandan konumuzu oluşturan bağ alanı ve üzüm üretimi açısından konu ele alındığında, Türkiye'nin üzüm üretiminin yıllara göre arttığı görülmektedir. Bu durumda Manisa ilinin 2004 yılındaki üretim miktarı 942.223 ton iken, 2020 yılında 1.5 milyona kadar yükselmiştir. Manisa'nın Türkiye üretiminden aldığı pay 2004 yılında %27 iken 2020 yılında %35,6 düzeyine çıkmıştır (Tablo 12).

Tablo 12: Bağ Dikim Alanı ve Üretim Miktarları

Yıl	Toplam Bağ Dikim Alanı (Dekar)			Toplam Üretim (Ton)		
	Manisa (1)	Türkiye (2)	Manisa/TR (%)	Manisa (1)	Türkiye (2)	Manisa/TR (%)
2004	686.270	5.200.000	13,2	942.223	3.500.000	26,9
2005	661.650	5.160.000	12,8	1.059.800	3.850.000	27,5
2006	688.012	5.138.351	13,4	1.326.978	4.000.063	33,2
2007	687.514	4.846.097	14,2	1.076.013	3.612.781	29,8
2008	704.654	4.827.887	14,6	1.396.537	3.918.442	35,6
2009	707.332	4.790.239	14,8	1.423.259	4.264.720	33,4
2010	715.895	4.777.856	15,0	1.372.571	4.255.000	32,3
2011	731.916	4.725.454	15,5	1.401.259	4.296.351	32,6
2012	738.226	4.622.959	16,0	1.513.540	4.234.305	35,7
2013	754.009	4.687.922	16,1	1.163.899	4.011.409	29,0
2014	769.005	4.670.929	16,5	1.389.436	4.175.356	33,3
2015	784.300	4.619.557	17,0	1.271.393	3.650.000	34,8
2016	793.053	4.352.269	18,2	1.366.904	4.000.000	34,2
2017	797.634	4.169.068	19,1	1.534.419	4.200.000	36,5
2018	807.387	4.170.410	19,4	1.234.577	3.933.000	31,4
2019	809.123	4.054.387	20,0	1.546.188	4.100.000	37,7
2020	833.853	4.009.979	20,8	1.498.287	4.208.908	35,6

(Zafer Kalkınma Ajansı, 2021)

5.2 Manisa İli Asma Yaprağı İhracatçıları İle Yapılan Anket Çalışması Bulguları

5.2.1. İhracatçıların Sosyo Ekonomik Özellikleri

Görüşme yapılan firma yetkililerinin tamamı, işletmelerin ya sahibi ya da genel müdür pozisyonunda görev almaktadır. Katılımcıların yaşları genellikle 35 ila 55 arasında değişmekte olup, çoğunluğunun yükseköğretim mezunu

olduğu belirlenmiştir. Görüşülen kişilerin tamamı aktif olarak asma yaprağı ve üzüm ihracatı yapan firmalarda karar alma yetkisine sahip kişilerdir. Bu nedenle, görüşmelerden elde edilen veriler sektördeki uygulamaları, sorunları ve çözüm önerilerini doğrudan yansıtmaktadır.

5.2.2. Firmaların Asma Yaprağı Tedarikine İlişkin Bulgular

Firmalar yetkilileri ile yapılan görüşmede Manisa’da ihracat ürünü olarak tedarik edilebilen asma yaprağı miktarı; Asma yaprağı temininde firmaların farklı kapasite ve koşullara sahip olduğu görülmektedir. Firmaların tedarik kapasiteleri, çevresel faktörler ve lojistik koşullar gibi birçok değişkene bağlı olarak farklılık göstermektedir. D ve E gibi firmalar tedarik açısından daha güvenilir görünürken, Meneviş Gıda gibi firmalar sınırlı tedarik kapasitesine sahip. A, C ve B ise çevresel ve coğrafi faktörlere bağlı kısıtlamalar nedeniyle tedarik sürekliliğinde bazı risklerle karşılaşabiliyor (Tablo 13).

Tablo 13: Asma Yaprağı Tedarik Durumu

Firma	Tedarik Durumuna İlişkin Görüşler
A	İklim elverişli olup zirai mücadelede pestisit kullanımı artmadıkça tedarikte sorun yaşamayız aksi halde bu sene olduğu gibi tedarik sorunu yaşadık.
B	Hepsini aynı bölgeden tedarik edemiyoruz.
C	Hava şartlarının uygun olduğu dönemlerde evet ediyoruz.
D	Evet
E	Evet
F	Sınırlı ölçüde tedarik ediyoruz. Tam istediğimiz potansiyelde asma yaprağı tedarik edemiyoruz.

İhracat ürünü standartlarına uygun Asma Yaprağı potansiyel miktarı firmalara yönelttiğimizde; Manisa’daki Asma Yaprağı potansiyeli konusunda farklı firmaların değerlendirmeleri, bölgedeki üretim kapasitesinin ve kalite standartlarının farklı seviyelerde olduğunu ortaya koymaktadır. Manisa’daki Asma Yaprağı potansiyeli genel olarak yüksek olsa da, ihracat standartlarına uygun ürün elde edilmesinde bazı zorluklar ve kısıtlamalar bulunuyor. Bu

bağlamda, farklı firmaların verdiği potansiyel tahminleri, bölgedeki kalite farklılıklarını ve üretim koşullarını yansıtıyor (Tablo 14).

Tablo 14: İhracat Ürünü Standartlarına Uygun Asma Yaprağı Potansiyeli Hakkında Görüşler

Firma	Görüş
A	2000 bin ton kadar
B	10.000 ton civarında olduğunu tahmin ediyoruz.
C	1.500-2000 ton takriben
D	Yeterince
E	Orta Düzeyde
F	Manisa da Sultani Üzüm bağ potansiyeli büyük olmasına rağmen ihracat niteliği taşıyabilecek yaprak özelliği bulunduran bağ oranı düşük kalmaktadır.

İhracat ürünü standartlarına uygun Asma Yaprağının tedarik hususunda; İhracat ürünü özelliği taşıyan Asma yaprağı, Manisa İl'inin farklı bölgelerinden temin edildiği görülmektedir (Tablo 15). Manisa'dan tedarik edilen Asma Yaprağı konusunda firmalar, bölgesel çeşitlilik, organik üretim tercihleri ve yerel çiftçilerle işbirliği yapma gibi stratejilerle farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Yerel tedarik ve organik tarım gibi faktörler, yüksek kaliteli ihracat ürünleri temin etme amacını taşıırken, çiftçilerle direkt ilişkiler de tedarik süreçlerini daha esnek ve güvenilir hale getirebilmektedir. Genel olarak, bu stratejiler, firmaların kaliteyi artırmak ve sürdürülebilir tedarik zincirleri oluşturmak adına etkili bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir.

Tablo 15: İhracat Ürünü Standartlarına Uygun Asma Yaprağının Tedarik Edildiği Kaynaklar

Firma	Tedarik Edilen Yer
A	Manisa Saruhanlı ilçesinin köy ve kendi ovasından tedarik ediyoruz.
B	Manisa ve Tokat'tan alışveriş yapıyoruz. Çiftçilerden alınıyor.
C	Organik üzüm bağlarından.
D	Üzüm bağlarından
E	Saruhanlı Salihli Alaşehir Ahmetli
F	Manisa Merkez ve Saruhanlı Turgutlu Salihli Göl marmara ilçelerinden

Firmaların asma yaprağı tedarikinde karşılaştığı zorluklara bakıldığında; ihracat standartlarına uygun asma yaprağı temininde zorlandıkları görülmektedir (Tablo 16). Burada, üretim süreçlerinden, çevresel faktörlerden ve iş gücü yönetiminden kaynaklı nedenler öne çıkmaktadır. Asma yaprağı tedarikinde karşılaşılan zorlukların çok boyutlu olduğunu ve bu zorlukların çiftçi eğitiminden çevresel faktörlere kadar geniş bir yelpazeye yayıldığını gösteriyor. Özellikle kimyasal kalıntılar, iş gücü kalitesi ve iklimsel değişiklikler gibi faktörler, ürünün hem kalitesini hem de ihracat için uygunluğunu doğrudan etkilemektedir.

Tablo 16: İhracat Ürünü Standartlarına Uygun Asma Yaprağının Temininde Karşılaşılan Zorluklar

Firma	Karşılaşılan Zorluklar
A	Çiftçilerimizin hastalıkla mücadelede pestisit ağırlıklı zirai ilaç kullanımı bundan ötürü de fazla laboratuvar maliyetlerinin yüksek olması.
B	Aynı standartta ürün bulmak ve ürünün tarladan üretime uygun şekilde toplatılmasında zorluklar oluyor.
C	İşçilik(istenen kalitede ve standarttaki yaprağı toplatabilme) ve müstahsillerin ilaçlama dönemini tespitite.
D	Yaprakta bulunan kalıntılardan kaynaklı zorluklar yaşanabiliyor.
E	Bilinçsiz ilaçlama ve kalifiyesiz personel işçilik
F	Zararlılarda mücadelede kullanılan ilaçlarının kalıntısı sebebi ile karşılaşılan zorluklar - Yaprak toplama işçiliğinden kaynaklanan sıkıntılar - İklim değişikliklerinin yarattığı olumsuzluklar

Firmaların asma yaprağının uluslararası ticaret piyasasında yüksek bir potansiyel taşıdığı konusunda güçlü bir görüş birliği vardır. Görüşülen firma yetkilileri asma yaprağına olan talebin giderek arttığını ve belirli pazarlar için büyük fırsatlar sunduğunu vurgulamaktadır (Tablo 17).

Tablo 17: Uluslararası Ticaret Piyasasında Asma Yaprağının Potansiyeli

Firma	Görüşler
A	Avrupa'da göçmen pazarının oluşturduğu büyük hacimli bir pazar ve Arap ülkelerinin tüketimde bizimle benzerlik göstermesi yönünden güzel bir potansiyeli bulunmaktadır.
B	Kaliteli yaprak uluslararası piyasada rağbet gören bir üründür.
C	Potansiyeli yüksek bir ürün tahminen 25.000 ton
D	Asma yaprağına çok fazla rağbet bulunmaktadır.
E	Yüksek bir potansiyele sahip
F	Mevcut ihracat miktarından 10 kat daha yüksek talep ile karşılaşılmaktadır.

5.2.3 Asma Yaprağı İhracatına İlişkin Bulgular

Firmaların ihracat yaptığı bölge ve ülkeler; asma yaprağının dünya çapında oldukça geniş bir pazar ağına ihraç edildiği görülmektedir (Tablo 18). Bu, ürünün uluslararası ticaret açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunun bir göstergesidir. Asma Yaprağı ihracatının geniş bir uluslararası pazar ağına sahip olduğu ve özellikle göçmen nüfusu yoğun olan ülkelerde büyük bir talep gördüğü açıkça görülmektedir. Avrupa, Orta Doğu ve Amerika pazarları, bu ürün için en önemli hedef pazarlar arasında yer almakta ve kültürel benzerlikler, geleneksel mutfaklar ve etnik grupların tüketim alışkanlıkları Asma Yaprağı talebini artıran önemli faktörlerdir.

Tablo 18: Asma Yaprağı Ürünlerinin İhracat Yapıldığı Bölge ve Ülkeler

Firma	İhraç Yapılan Bölge/Ülke
A	Balkan ülkeleri, Avrupa ülkeleri, Amerika ve Arap ülkeleri
B	Almanya, Suudi Arabistan, Katar, Irak, BAE, ABD
C	Yunanistan, Bulgaristan, Almanya ve İngiltere
D	Henüz ihracat yapılmadı.
E	Orta Doğu ülkeleri
F	Orta Doğu - Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri - Kıbrıs

Firmaların çoğu, asma yaprağı ürününe dair uluslararası pazarda güçlü bir talep olduğunu belirtmiştir. Balkanlar, Orta Doğu, Avrupa gibi hedef pazarlar öne çıkmaktadır. Bu pazarların yükselen talebi, özellikle Arap ülkelerindeki benzer tüketim alışkanlıkları ve göçmen pazarı gibi etkenlerle desteklenmektedir. Birçok firma, talebin artacağı ve asma yaprağına yönelik daha fazla ilgi duyulacağı beklentisi içerisinde.

Firma yetkililerince, asma yaprağının uluslararası tüketici pazarına hazırlanması sırasında karşılaşılan bazı gıda işleme sorunları bulunmaktadır (Tablo 19). Bu sorunlar, özellikle geleneksel işleme yöntemleri, iş gücü yönetimi ve standartlaşmış işleme süreçlerinin eksikliği gibi unsurlardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 19: Asma Yaprağı Ürünü Uluslararası Tüketici Pazarına Hazırlarken Karşılaşılan Gıda İşleme Sorunları

Firma	Sorunlar
A	Halihazır da bir sarma makinesi bulunmaması ve konserve sarma da hala eski usul el emeğinin işgücü maliyeti
B	Kalifiye işçi bulmak
C	Sorun yok
D	Sorun yok
E	Çok nadir sorunlar oluyor.
F	Asma yaprağı işlenmesinde standart bir işleme sisteminin henüz olmaması, bu nedenle geleneksel işleme yöntemleri ve işçi kalitesindeki sorunlar

Üretim süreçlerinde karşılaşılan zorluklar, genellikle kaliteli işçilik, pestisit kullanımı, iklimsel etmenler ve iş gücü kalitesi ile ilgilidir. Özellikle, çiftçilerin bilinçsiz ilaç kullanımı, tarım ilaçlarının kalıntı sorunları ve işçilik kalitesizliği gibi faktörler, üretim verimliliğini ve ürün kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sorunlar, pazar talebine uygun ürün sağlama konusunda zorluklara yol açmaktadır.

Birçok firma, yüksek kaliteli ve kalıntısız ürünler üretme hedefiyle gelişmiş işleme süreçleri ve eğitimli iş gücü kullanmayı önermektedir. Ayrıca, üretim verimliliğinin artırılması için iklimsel etmenlere uyum sağlamayı hedeflemektedirler.

Öte yandan, Firmaların, asma yaprağı ihracatında zorluklar olduğu da görülmektedir. Bu zorluklar, hem tarım süreçleri, hem de lojistik ve gümrük işlemleri ile ilgili çeşitli sorunları kapsamaktadır. Asma Yaprağı ihracatında karşılaşılan zorluklar, tarım ilaçları ve pestisit kalıntıları, gümrük

prosedürleri, lojistik sorunlar ve farklı ülke standartları gibi çeşitli alanlara yayılmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20: Asma Yaprağı İhracatında Karşılaşılan Zorluklar

Firma	Görüşler
A	Her ülkenin prosedürü farklı olmakla birlikte asma yaprağında bulunan tarım ilaçlarının emeral değerlerinin ülkeden ülkeye değişmesi.
B	Gümrük mevzuatı, sıkı analiz koşulları.
C	Tırların sınırlarda uzun süre bekletilmesinden dolayı araç bulmakta yaşanan zorluklar.
D	Henüz ihracat gerçekleştirilmedi.
E	Zirai ilaç kalıntısı riski.
F	Pestisit kalıntısı sorunları ve kalite standartları sorunu, ihraç edilen ülkelerdeki analiz laboratuvarlarındaki teknik uyum sorunu.

Gümrük prosedürleri ve ülkeler arası ticaretin farklı standartları firmaların karşılaştığı en büyük zorluklardan biridir. Özellikle, tarım ilaçları kalıntısı ve pestisit seviyelerinin farklı ülkeler için değişkenlik göstermesi, firmaların yurt dışına ihraç ettikleri ürünlerin kabul edilmesinde sorunlar yaşamasına yol açabiliyor. Ayrıca, gümrük mevzuatı ve sıkı analiz koşulları da ticaretin önünde engel oluşturmaktadır

Bunların yanı sıra, nakliye ve lojistik sorunları da zaman zaman ihracat sürecini aksatabiliyor, özellikle sınırlarda bekletilen tırlar ve araç teminindeki zorluklar gibi problemler ihracatın zamanında gerçekleşmesini engellemektedir.

5.2.4. Asma Yaprağı Piyasasına İlişkin Geleceğe Dönük Beklentiler

Firma yöneticileri, asma yaprağının dünya tüketici piyasasında oldukça güçlü bir geleceğe sahip olduğunu ve gelecekte talebinin artarak devam edeceği yönündedir (Tablo 21).

Tablo 21: Dünya Tüketici Piyasasında Asma Yaprağının Geleceği

Firma	Görüş
A	İnsan var olduğu sürece tüketmek beslenmek zorunda besin zincirinin en önemli halkası
B	Bugün olduğu gibi gelecekte de talep gören bir ürün olacaktır.
C	Mevcut tüketilme potansiyelini korunacaktır.
D	İnsanların kalıntısız organik yapraklara daha fazla eğilim göstereceğini düşünüyorum
E	İyi bir piyasaya sahip
F	Dünya piyasasında mevcut talebin Asma yaprağı üretiminden en az 10 kat daha yüksek talebin olduğunu düşündüğümüz bu piyasada gelecekte bu talep miktarının daha da yükseleceğini öngörüyoruz.

Firma yöneticileri asma yaprağı ihracatında geleceğe dair olumlu beklentileri yanında, büyüme potansiyelini göstereceği fikrindedirler. Firmaların stratejileri, katma değeri yüksek ürünler ile daha geniş kitlelere ulaşmak, ihracatın çeşitlendirilmesi ve yeni pazarlar keşfetmek üzerine odaklanmaktadır (Tablo 22).

Tablo 22: Asma Yaprağı İhracatında Gelecek Beklentileri

Firma	Beklentiler
A	Üretimde yarı mamul olarak ürünleri ihraç etmektense ürüne katma değer katarak dünyada daha geniş kitlelere ulaşması
B	Talep gören bir ürün olduğu için ihracat miktarının yıllar itibarıyla artacağını düşünmekteyiz.
C	Müstahsillerimiz daha bilinçli bir ilaçlama yapabilseler Asma Yaprağı ihracatının artacağını tahmin ediyorum.
D	Birçok ülkeye ihracat yapmak
E	Asma yaprağından yapılan ürünlerin çeşitliliğinin artırılması.
F	Katma değeri yüksek ürün çeşitliliği ile uluslararası gıda kodeksi standartlarına uygun kaliteli ürün üretiminin artırılması.

Firmaların beklenen gelirin elde edilip elde edilememesi hususunda; asma yaprağı ihracatında elde edilen gelir ve piyasa koşullarına bağlı zorluklar hakkında çeşitli perspektifler sunmaktadır. Bu cevaplar, gelir elde etme durumu, rekabet koşulları ve piyasa dalgalanmaları gibi faktörlerin önemli etkiler yarattığını göstermektedir (Tablo 23).

Tablo 23: Asma Yaprağı İhracatında Beklenen Gelir Konusunda Görüşler

Firma	Görüşler
A	İhracatta döviz kurları enflasyonun üstünde oldukça beklenen gelir artar.
B	Rekabet durumuna göre kar marjı değişmekle birlikte iyi bir gelir elde edebildiğimizi düşünüyöruz.
C	Çok çok riskli bir ürün oluşu(organik asma yaprağı) bazen beklenen ve istenilenin altında gelir elde ediliyor.
D	-
E	-
F	Mevcut piyasa şartlarında sınırlı ölçüde istediğimiz geliri elde edebiliyoruz.

Firma yöneticilerinin hedeflerine ve planlarına göre; asma yaprağı ihracatında gelişim sağlamak ve pazar paylarını artırmak adına çeşitli stratejik hedefler ve planlar geliştirdiklerini göstermektedir. Bu planlar, genel olarak üretim kalitesini artırma, ürün çeşitliliğini genişletme, kalıntısız ürün üretimi ve pazar çeşitlendirmesi üzerine odaklanmaktadır (Tablo 24).

Tablo 24: Asma Yaprağı İhracatında Geliştirme Hedef ve Planları

A	Tarım politikalarında pestisit kullanımı ve laboratuvar masraflarını ücretsiz hale getirmesini temenni ediyorum.
B	Daha kaliteli ve ihracata uygun standartta yaprak toplanması ve kalifiye işçilik ile üretim kalitesinin artırılması, bu suretle uluslararası alanda daha çok müşteriye ulaşmak planlarımız arasındadır.
C	İklimsel Ürün alım kontrolünü artırıp istenilen kaliteye ulaşarak satış potansiyelimizi artırmak.
D	Şirketimizi büyütmek, organik yaprakları pazarlamak.
E	Asma yaprağından elde edilen ürünlerin çeşitliliğini arttırmak.
F	İşletmemizin ürün çeşitliliğini sağlayacak teknik imkanları arttırırken, ürün tedarikini sağladığımız bağ yaprağı üretiminin de miktar, kalite ve kalıntısız yaprak üretilmesi.

Birçok firma, katma değeri yüksek ürünler ve çeşitlendirilmiş asma yaprağı ürünleri geliştirme hedefindedir. İhracatın yalnızca ham ürünle değil, aynı zamanda işlenmiş, paketlenmiş veya organik ürünlerle yapılması gerektiğine dair görüşler öne çıkmaktadır. Bu, firmaların daha geniş pazar payına ve yüksek kar marjlarına ulaşmalarını sağlayabilir.

Organik üretim ve doğal ürünler üzerine yapılan yatırımlar, sağlık trendinin arttığı günümüzde büyük bir potansiyele sahiptir. Gelişen pazarlarda organik ve katma değeri yüksek ürünlerin talebi artacaktır.

Firmaların büyük bir kısmı, yeni pazarlara açılma, organik üretimi artırma, yaprak kalitesini artırma ve teknolojik yenilikler ile ihracatlarını artırma stratejileri geliştirmektedir. Gelecekte, organik Asma Yaprağı üretiminin artması, daha fazla pazara ulaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca, tüketicici

taleplerindeki değişim ve gıda güvenliği konusundaki artan hassasiyet, organik ve kalıntısız ürünlerin önemini daha da artıracaktır.

Bir diğer önemli hedef ise devlet desteklerinin artırılması, özellikle tarım politikalarındaki iyileştirmeler, laboratuvar masraflarının düşürülmesi ve pestisit kullanımının kontrol altına alınması konularında firmalar önemli bir beklenti içerisinde. Bu tür destekler, üreticilerin maliyetlerini düşürüp, kaliteyi artırmalarına yardımcı olabilir

5.3 Üreticilerin Asma Yapradı Üretimine İlişkin Görüşleri

Yapılan yüz yüze görüşmelerde çiftçilerin % 97,74 'ü bağlardaki yaprakları gelir amaçlı toplatıp satışa sunmaktadır. Toplatılan yaprakların bir omça ortalama %20-25 'ini verimli bir şekilde topladıklarını belirtmişlerdir.

Çiftçiler ile yapılan yüz yüze görüşmelerde; çiftçilerin 52,63%, bağlardaki yaprakları üzümün yanında ikinci ürün olarak görmeyip sadece üzümde elde edilen gelirin yanında ek gelir olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Çiftçiler 2024 yılında bağlardaki yapraklarının mevsimsel hava koşulları nedeniyle çok fazla yaprak toplatıp satışa sunamadıklarını aldıkları verimin az olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum nedeniyle hava koşullarının organik tarım üzerinde yüksek bir etkisi olduğunu hasat işleminde yeterli verim alınmadığını göstermektedir.

Çiftçiler, yaprak ürünün satışından elde ettikleri geliri yeterli bulmadıklarını yapılan masrafın (maliyetin) geliri karşılayamadığını dile getirmişlerdir.

Çiftçiler, gelecekte yaprağı bir "ürün" olarak gördüklerini ancak ürün olarak görmeleri için üzümde alınan verimi ve maliyetin aynı şekilde yaprakta da olması koşulu ile gördüklerini ifade etmişlerdir. İyi bir verim alındığı sürece ve maliyetlerinin az gelirin yüksek olduğu durumda ürün olarak değerlendirebileceklerini belirtmişlerdir.

Araştırma çerçevesinde, organik bağcılık yapan çiftçilerin üzüm yanında yapraklardan da ek gelir sağlamak amacıyla yaptıkları uygulamalar ve karşılaştıkları zorluklar da incelenmiştir. Çiftçiler, yaprak gelişimine özel olarak özen gösterdiklerini, özellikle organik tarımda pestisit kalıntısının olmaması için dikkatli olduklarını belirtmişlerdir.

Organik bağcılık yapan çiftçiler, devlet tarafından sağlanan çeşitli desteklerden faydalandıklarını ifade etmişlerdir. En yaygın olarak mazot ve gübre desteği ile dekar başına organik prim aldıkları belirtilmiştir. Bunun dışında başka bir destek almadıklarını ve mevcut desteğin yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir.

Organik bağıcılıkla ilgili eğitimlere katılmadıklarını, ancak ziraat mühendisleri ve diğer ilgili kuruluşlardan alınan bilgilendirmelerle organik üretim süreçlerini sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgiler doğrultusunda ilerleyerek, organik bağıcılığın gereksinimlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Bağlarda zararlılarla mücadelede, organik tarım için yetkili kuruluşların önerdiği uygulamalara büyük ölçüde uydukları belirtilmiştir. Çiftçiler, bu tavsiyelere uyulmadığı takdirde, istenilen verimi elde edemediklerini ve ürün kalitesinin düşebileceğini vurgulamışlardır.

Organik bağıcılık uygulamalarının en büyük zorlukları arasında sık sık ilaçlama yapılmasının gerekliliği ve bu ilaçların maliyetinin yüksek olması ön plana çıkmıştır. Ayrıca, organik tarımın oldukça dikkatli ve özenli bir bakım gerektirmesi, çiftçilerin yoğun bir uğraş içine girmesine yol açmaktadır. Bu durum, organik bağıcılığın zorlayıcı yönlerinden biri olarak dile getirilmiştir.

Bağlardaki yaprak toplama işlemi, çoğunlukla alıcı firmaların çalışanları veya dışarıdan tutulan işçiler tarafından yapılmaktadır. Toplanan yapraklar, alıcı firmalara teslim edilerek satışa sunulmaktadır. Çiftçiler, bu süreçte verimli bir üretim ve satış stratejisi izleyerek gelir elde etmeye çalışmaktadırlar.

Bu bulgular, organik bağıcılıkla ilgili çiftçilerin karşılaştığı zorlukları ve destek ihtiyaçlarını ortaya koymakta, aynı zamanda organik tarım uygulamalarının gelişmesi için daha fazla eğitim ve destek gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, coğrafi iklim ve toprak yapısı bakımından önemli bir tarımsal üretim potansiyeline sahiptir. Türkiye Coğrafyasının bu özelliği bağcılık ve üzüm üretimine büyük imkân sağlamaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı üzüm çeşitleri yetişmekle beraber en önemli bağcılık ve üzüm üretim havzalarından biri Manisa İl'idir. Manisa İli bulunduğu coğrafi ve stratejik konumu, tarımsal alt yapısı sebebiyle başta Avrupa olmak üzere birçok komşu ülkelere ihracat yapabilecek kapasitededir. Manisa da yetiştirilen en önemli üzüm çeşidi çekirdeksiz sultani üzüm çeşididir. Çekirdeksiz sultani üzüm üretiminin yanı sıra çekirdeksiz sultani üzüm asma yaprağı da kalite bakımından önemli bir gıda ürünü özelliği taşımaktadır. Manisa'nın iklimi, bağcılıkla uğraşmak için oldukça uygundur. Ege Bölgesi'nin ılıman iklimi ve yaz aylarında uzun süreli güneşli günler, üzüm bağlarının gelişimi için ideal koşullar sağlar. Özellikle sultani çekirdeksiz üzüm gibi kaliteli üzüm çeşitlerinin yetiştiriciliği için uygun olan bu iklim, aynı zamanda asma yaprağı üretimi için de son derece elverişlidir. Manisa'daki toprak yapısı da üzüm bağları için uygun bir ortam sunmaktadır. Verimli topraklar ve doğru sulama sistemleri, asma bitkisinin sağlıklı bir şekilde büyümesine olanak tanır. Asma, toprak yapısına bağlı olarak yüksek verim elde edebilecek bir tarım ürünüdür. Manisa'nın bu doğal ve üretim altyapısı avantajları, asma yaprağı üreticileri için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu potansiyeli ile 2024 yılında Manisa Sultani Üzüm Yapracağı coğrafi konum işareti almıştır.

Manisa'nın sultani üzüm üretimi ve sultani üzüm asma yaprağı üretiminin elverişli olmasının yanı sıra asma yaprağı üretiminin büyük bir kısmı yurtiçi tüketim için kullanılmakta ve daha küçük bir kısmı uluslararası pazara uygun bir şekilde ihracat edilebilmektedir. Bu durum, Manisa'nın büyük potansiyeline rağmen, tam anlamıyla ihracata uygun kaliteli ürün sunma konusunda zorluklar yaşadığını göstermektedir. Asma yaprağı üretim miktarının ve potansiyelinin yüksek olmasına rağmen, Asma yaprağının pestisit kalıntısı sorunu nedeniyle uluslararası pazarda gıda güvenliği ve kalite uygunluğu bakımından yetersizlikler taşıdığı görülmektedir. Bağ yetiştiriciliğinde zararlılarla mücadelede kullanılan ilaçlardan kaynaklanan pestisit kalıntılarının asma yaprağı ihracatının önünde en büyük engeli oluşturduğu görülmektedir.

Bu çalışmada asma yaprağı ihracat sektörünün en önemli unsurlarından olan asma yaprağı salamura işletmeleri ve bağ üreticileri ile yüz yüze görüşme yöntemiyle durum tespiti yapılmıştır. Asma yaprağı temininde firmaların farklı kapasite ve koşullara sahip olması, sektördeki çeşitliliği ve rekabeti gösteren önemli bir durumdur. Her bir firmanın tedarik kapasitesinin çevresel faktörler ve lojistik koşullar gibi değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermesi, bu alandaki esneklik ve riskleri de ortaya koymaktadır. Örneğin; Çevresel faktörler, lojistik koşullar ve firmaların

kapasite ve farklılıkları firmaların stratejilerini, tedarik süreçlerini ve hatta pazar pozisyonlarını etkileyebileceği görülmektedir.

Asma yaprağının ihracat ürünü olarak Manisa ilinin farklı bölgelerinden temin edilmesi, bölgesel çeşitliliğin ve yerel kaynakların etkili bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Manisa, asma yaprağı üretimi açısından stratejik bir bölge olduğundan, firmalar farklı yaklaşımlar benimseyerek yerel tedarik süreçlerini optimize etmeye çalışmaktadır. Bu durum, bölgesel çeşitliliği ve yerel çiftçilerin katkılarını dikkate alarak kaliteyi artırma amacını taşıdığını göstermektedir.

Asma yaprağının uluslararası tüketici pazarına hazırlanırken karşılaşılan gıda işleme sorunları, sektördeki verimlilik, kalite ve uygunluk açısından önemli zorlukları gözler önüne sermektedir. Bu sorunlar, özellikle geleneksel işleme yöntemleri, iş gücü yönetimi ve standartlaşmış işleme süreçlerinin eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu unsurların her biri, ürünün uluslararası pazarlarda kabul görmesini ve rekabet gücünü doğrudan etkileyebilir.

Asma yaprağı ihracatındaki geleceğe dair olumlu beklentiler ve büyüme potansiyeli, sektördeki gelişim ve stratejik yönelimlerin güçlü bir işareti olarak değerlendirilebilir. Firmaların stratejilerinin katma değeri yüksek ürünler üretmeye, ihracatın çeşitlendirilmesine ve yeni pazarlar keşfetmeye odaklanması, bu sektörün sürdürülebilir bir şekilde büyüme ve gelişme yolunda ilerlediğini göstermektedir. Katma değeri yüksek ürünler ve inovasyon, ihracatın çeşitlendirilmesi, yeni pazarlar keşfetmek, sürdürülebilirlik ve organik ürünler üretiminin sektörün büyüme potansiyelini en iyi şekilde değerlendirebilecekleri görülmektedir.

Asma yaprağı ihracatında elde edilen gelir ve piyasa koşullarına bağlı zorluklar, sektörün sürdürülebilir büyümesi ve karlılığı açısından belirleyici faktörlerdir. Bu durum, gelir elde etme durumu, rekabet koşulları ve piyasa dalgalanmaları gibi önemli unsurların sektördeki firmalar üzerinde büyük etkiler yarattığını göstermektedir. Asma yaprağı ihracatındaki gelir elde etme durumu, rekabet koşulları ve piyasa dalgalanmaları gibi faktörler, sektördeki firmaların karşılaştığı önemli zorluklardır. Firmalar, bu faktörlerle başa çıkabilmek için stratejik planlamalar, esnek tedarik zincirleri ve yenilikçi ürün geliştirme gibi yöntemlerle bu zorlukları aşmaya çalışmaktadır.

Bağ üreticileri ile yapılan yüz yüze görüşmelerde elde edilen bulgular, organik tarım yapan çiftçilerin bağlarındaki yaprakları gelir amaçlı toplama ve satışa sunma konusunda genel olarak istekli olduklarını ancak bir dizi zorlukla karşılaştıklarını göstermektedir. Çiftçilerin %94,74'ü bağlarındaki yaprakları satışa sunmaktadır. Ancak, bu yaprakların bir ağaçtan ortalama olarak sadece %20-%25'inin verimli bir şekilde toplandığı belirtilmiştir.

Bu, yaprak toplama verimliliğinde geliştirilmesi gereken önemli bir alan olduğunu göstermektedir.

Çiftçiler, bağlarındaki yaprakları üzüm üretiminin yanında yalnızca ek gelir kaynağı olarak görmekte olup, bu yaprakları genellikle ikinci ürün olarak değerlendirmemektedirler. Yalnızca %52,63'lük bir kesim, yaprakları üzümde elde edilen gelire ek olarak gelir kaynağı olarak kullanmaktadır. Bu durum, yaprak ürününün üzüm üretiminin çok gerisinde kaldığını ve çiftçilerin yapraklardan elde edilen gelirin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Organik tarım yapan çiftçiler, yaprakların gelişimine özen gösterdiklerini ve bu sayede verim elde etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, 2024 yılında mevsimsel hava koşulları nedeniyle yaprak toplama ve satışında verim kaybı yaşandığı bildirilmiştir. Çiftçiler, bu durumun organik tarım üzerindeki etkilerini ve hava koşullarının verim üzerinde yaratmış olduğu olumsuz etkileri dile getirmişlerdir. Hava koşullarındaki dalgalanmalar, organik tarımda verimliliği doğrudan etkilemekte, dolayısıyla çiftçilerin gelirlerini azaltmaktadır.

Çiftçiler, yaprak ürününün satışından elde ettikleri geliri yeterli bulmamaktadırlar. Yaprak toplama ve satışında harcanan maliyetlerin, elde edilen gelir ile karşılanamadığı ifade edilmiştir. Bu da, organik tarımda gelir elde etmenin giderek daha zor hale geldiğini göstermektedir. Ayrıca, devlet desteği olarak mazot-gübre desteği ve organik prim aldıkları belirtilmiş ancak bu desteklerin yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, çiftçilerin organik tarım yaparken karşılaştıkları maliyet baskılarını daha da artırmaktadır.

Eğitim konusu da önemli bir yer tutmaktadır. Çiftçiler, herhangi bir eğitim programına katılmadıklarını ancak ziraat mühendisleri ve ilgili kuruluşlardan aldıkları bilgilendirmeler doğrultusunda tarımsal faaliyetlerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bu durum, eğitim ve bilgi paylaşımının organik tarımda daha fazla önem taşıdığına işaret etmektedir.

Organik tarımda karşılaşılan en büyük zorluklardan bir diğeri ise ilaçlamaların sık yapılması ve bu ilaçların yüksek maliyetleridir. Organik tarımın zorlukları arasında, bitkilerin hassasiyeti ve bakım ihtiyacının yüksek olması da dile getirilmiştir. Bu faktörler, organik tarımda iş gücü ve maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

Çiftçiler, bağlarındaki yaprakları genellikle alıcı firmaların çalışanlarına veya dışarıdan temin ettikleri işçilere toplatmaktadır. Elde edilen yapraklar, alıcı firmalara teslim edilerek satışa sunulmaktadır. Çiftçiler, gelecekte yaprağı bir "ürün" olarak görmekte ancak bunun için üzüm üretimi ile benzer verim ve maliyet dengesinin sağlanması gerektiğini ifade

etmektedirler. Eğer yapraklardan yeterli verim alınır ve maliyetler düşerse, yaprak ürününün ekonomik değeri artacak ve çiftçiler bu ürünü tam anlamıyla bir ürün olarak değerlendirebilecektir.

Yukarıda verilen tespitlerden anlaşılacağı üzere Manisa Sultani üzüm asma yaprağının büyük bir üretim potansiyeli oluşturmaya karşılık, ihracata uygun nitelikli asma yaprağı üretiminin oldukça düşük kaldığı görülmektedir. İhracata uygun asma yaprağı üretiminin, asma yaprağı potansiyeline göre düşük düzeyde kalmasındaki nedeninin bağcılık faaliyetlerinde kullanılan zararlılarla mücadele ilaçlarının ortaya çıkardığı kalıntı sorunları başta olmak üzere, ürün toplama ve işlemedeki bazı yetersizliklerinde önemli yer tuttuğu görülmektedir. Diğer yandan sultani üzüm asma yaprağı ihracatında karşılaşılan ihracat sorunları da sektörü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunların başında ülkemizdeki asma yaprağı analiz laboratuvarları ile ihraç edilen ülkelerdeki analiz laboratuvarlarının birbirlerine olan teknik uyumsuzluğu en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son yıllarda ülkemizde ortaya çıkan enflasyonist ekonomik koşulların döviz kuru ile uyumlu olmaması nedeni ile üretim maliyetlerinden kaynaklanan yurt dışındaki rekabet koşullarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bu konjonktürel ve yapısal olumsuzlukların giderilmesi durumunda dünya ticaretinde asma yaprağına olan talebin oldukça yüksek miktarda olması nedeniyle asma yaprağı ihracatının gelecekteki ihracat talebinin yüksek olması ümit verici bir göstergedir.

Dünyada asma yaprağına olan büyük tüketici talebi ve Manisa'nın üretim potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda bazı yetersizliklerin ve sorunların giderilmesi durumunda ülkemiz ve Manisa asma yaprağı ihracatının bugünkü düzeyinden çok daha yüksek düzeye çıkacağı öngörülmektedir. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi için;

- Bağ yetiştiriciliğinde üzüm ile birlikte asma yaprağının da pestisit kalıntılarından korunması amacı ile zararlılarla mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Çiftçilerin bağ yetiştiriciliğinde üzüm ile beraber asma yaprağının da gelir getirici bir ürün oluşturduğu bilincine kavuşturularak asma yaprağı hasadının da bilinçli işçilik yöntemleri ile gerçekleştirilmesini sağlayacak organizasyon faaliyetlerinin yerine getirilmesi,
- Asma yaprağını işleyen salamura işletmelerinin kalite ve hijyen koşullarının birleştirilmesi yönünde kamusal destek ve tedbirlerin hayata geçirilmesi,
- Asma yaprağı ihracatı üzerine uluslararası alanda pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesine ortak organizasyon yapılanmaları ve faaliyetlerinin hayata geçirilmesi,

- Asma yaprağı ihracatına yönelik kalite kontrol süreçleri güçlendirilmelidir. Özellikle, pestisit kalıntıları için daha fazla test yapılmalı ve standartlar uluslararası düzeyde kabul edilebilir seviyeye çıkarılmalıdır.
- Üreticilere, kaliteyi artırmak için modern işleme teknikleri ve hijyenik koşullar hakkında eğitimler verilmelidir.
- Asma yaprağı işleme süreçlerinde daha modern, verimli ve otomatik yöntemlerin kullanılmasına yönelik yatırımlar yapılmalıdır. Bu sayede, işleme verimliliği artırılabilir ve uluslararası kalite standartlarına uygunluk sağlanabilir.

Manisa'daki asma yaprağı üretiminin potansiyeli yüksek olsa da, pestisit kalıntılarını minimize etme, işleme süreçlerini modernize etme ve uluslararası pazarda rekabet gücünü artırma konularında destekleyici adımlar atılması gerekmektedir. Bu adımlar, Türkiye'nin asma yaprağı ihracatını büyük oranda arttırma potansiyeli içermektedir ve sektörü daha sürdürülebilir bir şekilde büyütebilir.

Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda Asma yaprağı ile ilgili istatistiki bilgilerin oluşturulması ve buna yönelik olarak yapılacak olan araştırmalarda daha verimli sonuçlara ulaşabilecektir.

KAYNAKÇA

- Tarım ve Orman Bakanlığı (2022). <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Iyi-Tarim-Uygulamalari/Istatistikler?Ziyaretci=Ciftci> adresinden alındı
- Agri, S. (2023). statagri.com: <https://www.statagri.com/uzum-istatistikleri/> adresinden alındı
- Aytaç Demiray, S. A. (2022). *Dünya Kuru Üzüm Piyasasında Türkiye'nin Pazar Gücü*. Eğitim Yayın Evi.
- Babacan, A. (1999, Aralık). Genel Tarım Politikaları Çevresinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi.
- Bakanlığı, Manisa İl Tarım ve Orman. (2022). *T.C Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü*. manisa.tarimorman.gov.tr: <https://manisa.tarimorman.gov.tr/Duyuru/282/Hazineye-Ait-Tarim-Arazilerinin-Kiralanmasi> adresinden alındı
- Bakanlığı, Tarım ve Orman. (2020). *Tarım ve Orman Bakanlığı*. <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/4444/Tarimsal-Uretim-Icin-Dusuk-Faizli-Kredi-Kullanim-Esaslari-Aciklandi>. adresinden alındı
- FAOSTAT. (2023). <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL/visualize> adresinden alındı
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2022). FAO: <https://www.fao.org/about/en/> adresinden alındı
- GLOBALG.AP. (2022). https://www.globalgap.org/uk_en/who-we-are/about-us/history/ adresinden alındı
- Güzel, A. (2018). Dış Ticaret Açığında Çözüm Yolları. *Millet Gazetesi*.
- Manisa Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (tarih yok). *İklim Sınıflandırması Manisa*. <https://www.mgm.gov.tr/iklim/iklim-siniflandirmalari.aspx?m=MANISA> adresinden alındı
- Manisa Valiliği. (2023). *Sayılarla Manisa*. http://www.manisa.gov.tr/kurumlar/manisa.gov.tr/documents/sayilarla_manisa_2023.pdf adresinden alındı
- Mehmet Güçlü, A. İ. (2016). Yemelik Asma Yapağı Üretimi ve Pazarlamasında Kalite Parametreleri. *1(75-79)*. Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü.
- Müdürlüğü, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel. (2021). *2020 Yılı Kuru Üzüm Sektör Raporu*.
- ODS Danışmanlık. (2021). *Türkiye'de Organik Tarımın Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi*. <https://odsdanismanlik.com/tr/makaleler/turkiyede-organik-tarimin-surdurulebilirlik-acisinden-degerlendirilmesi> adresinden alındı
- OECD. (2022). *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation*. https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2022_7f4542bf-en.html adresinden alındı
- Sunucusu, T. S. (2023). *TUİK Sınıflama Sunucusu*. <https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=10.39.04&baslangic=10.39.04&surumId=1408&detay=E&seviye=1&kapali=E&arananKelime=10.39.04&turId=1&turAdi=%201.%20Faaliyet%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&satird=7254423&aranacakSiniflamaAlan> adresinden alındı
- ŞAHİNÖZ, A. (2001). *Türkiye Ekonomisi: Sektörel Analiz*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- T.C. Resmi Gazete. (2010). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/12/20101207-4.htm> adresinden alındı

- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2022). tarimorman.gov.tr: <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Genel-Bilgiler#:~:text=Organik%20tar%C4%B1m%2C%20insan%20sa%C4%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1na%20ve,korunmas%C4%B1n%C4%B1%20ama%C3%A7layan%20bir%20%C3%BCretim%20y%C3%B6ntemidir.> adresinden alındı
- Tarım ve Orman Bakanlığı GSYH Verileri. (2022). <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf> adresinden alındı
- TÜİK. (2016). *Tarımsal İşletme Yapı Araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarimsal--Isletme-Yapi-Arastirmasi-2016-24869#:~:text=Tasarrufunda%20arazi%20olan%20i%C5%9Fletmelerin%20%25,i%C5%9Fletme%20b%C3%BCy%C3%BCkl%C3%BCk%20gruplar%C4%B1nda%20yer%20almaktadır%C4%B1r.> adresinden alındı
- TÜİK. (2022). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV-Ceyrek%3A-Ekim--Aralik%2C-2022-49664&utm_source=chatgpt.com.
- TÜİK. (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV-Ceyrek:-Ekim---Aralik,-2022-49664> adresinden alındı
- TÜİK. (2023). *Uluslararası standart sanayi sınıflamasına göre ihracat, 2013-2023*. TÜİK.
- TÜİK. (2024). *Türkiye İstatistik Kurumu İş Gücü İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2023-53521> adresinden alındı
- TÜİK, Bölgesel İstatistikler Üretimi. (2024). *Bölgesel İstatistikler Üretimi*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Uretim-Istatistikleri-2024-53447> adresinden alındı
- USDA. (2022). https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Raisin%20Annual_Ankara_Turkey_TU2022-0038.pdf adresinden alındı
- Yağcıoğlu, M. (2015). *Tarımsal Büyüme ve Dış Ticaret Üzerine Makro Değerlendirmeler*. İzmir Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürlüğü.
- YAVUZ, F. (2005). *Türkiye'de Tarım*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Zafer Kalkınma Ajansı. (2021). *Manisa Alaşehir Yaprak Salamura Tesisi Ön Fizibilite Raporu*. Zafer Kalkınma Ajansı.

EKLER

Ek-1

Uluslararası Ticaret Firmaları İçin Görüşme Formu

Bu görüşme formu Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan “ Türkiye'nin Tarımsal Ürün İhracatı ve Manisa İli Sultani Üzüm Asma Yapağı İhracatı Üzerine Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Şimdiden değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Osman Murat Koçtürk Azime Kurt
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Uluslararası Ticaret ve Finans (Tez Danışmanı) Tez Öğrencisi

TEZ ÇALIŞMASI İLE İLGİLİ SORULAR

Aşağıdaki sorular yürütülmekte olan “Türkiye'nin Tarımsal Ürün İhracatı ve Manisa İli Sultani Üzüm Asma Yapağı İhracatı Üzerine Bir Araştırma” adlı tez çalışmasının temelini oluşturan Manisa İli Sultani Üzüm Asma Yapağı İhracatı hakkında firmanızdan edineceğimiz bilgileri görüşme tekniği ile öğrenebilmeyi sağlamaktadır.

Ek-2

FİRMALAR İLE GÖRÜŞME FORMU

1	Ürün tedarik bilgilerinde (Manisa’da) işlemek istediğiniz miktarda ihracat ürünü özelliği taşıyan Asma Yaprağı tedarik edebiliyor musunuz ?
2	Manisa’da ihracat ürünü standartlarını taşıyan Asma Yaprağı potansiyeli miktarı nedir sizce ?
3	İhracat ürünü özelliği (standartlarını) taşıyan Asma Yaprağını, nereden nasıl tedarik ediyorsunuz?
4	İhracat ürünü özelliği (standartlarını) taşıyan Asma Yaprağının temininde ne gibi zorluklar çekiyorsunuz?
5	Sizce Uluslararası ticaret piyasasında Asma yaprağının nasıl bir potansiyeli bulunmaktadır?
6	Üretilen Asma Yaprağı ürününü, Dünyada hangi bölge ve ülkelere ihraç ediyorsunuz?
7	Asma Yaprağı ürünü, Uluslararası tüketici pazarına hazırlarken gıda işleme sorunları ile karşılaşılıyor musunuz?
8	Asma Yaprağı ihracatında karşılaştığınız zorluklar var mı , varsa bu zorluklar nelerdir ?
9	Dünya Tüketici piyasasında bir gıda ürünü olarak Asma Yaprağının geleceğini nasıl görüyorsunuz?
10	Asma Yaprağı ihracatında gelecek beklentileriniz nelerdir?
11	Asma Yaprağı ihracatında istediğiniz geliri elde edebiliyor musunuz?
12	Asma Yaprağı ihracatında geliştirilmesi amacıyla hedef ve planlarınız var mı? Varsa nelerdir?

EK-3
ÇİFTÇİLERLE GÖRÜŞME FORMU

Bağ-İşletmeci Adı Soyadı:	
İlçe / Mahalle:	
Bağ-İşletme Alanı (Da):	
Soru 1: Bağcılık üretimini hangi yetiştirme yöntemine göre yapıyorsunuz? -Geleneksel (Konvansiyonel), - Organik / İyi Tarım Uygulaması	
Soru 2: Bağcılık üretiminde gelir amaçlı yaprak toplatıyor musunuz? Toplatıyorsanız bağdaki yaprağın ne kadarını(yüzde) toplatıyorsunuz.	
Soru 3: Bağlarınızdaki yaprakları üzümün yanında ikinci ürün olarak görüyor musunuz?	
Soru 4: Bağcılık üretiminde üzüm ürünü yanında yapraklardan da ek gelir sağlamak amacıyla yaprak gelişimine de özen gösteriyor musunuz?	
Soru 5: 2024 Yılında ne kadar bağ yaprağı toplayarak satışa sundunuz?	
Soru 6: Bağcılık üretiminde üzümün yanında yaprak ürününden elde ettiğiniz geliri yeterli buluyor musunuz?	
Soru 7: Organik (pestisit kalıntısı olmayan) Bağ yetiştiriciliği için teşvik (destek) alıyor musunuz? Alıyorsanız bunlar nelerdir?	
Soru 8: Organik (pestisit kalıntısı olmayan) Bağ yetiştiriciliği (üzüm-yaprak) konusunda bir eğitime katıldınız mı?	
Soru 9: Bağlarda zararlılarla mücadelede yetkili kuruluşlar (Tarım kuruluşları-Tarım danışmanları) tavsiye edilen uygulamalara uyuyor musunuz?	
Soru 10: Bağ yetiştiriciliğinde Organik / İyi Tarım Uygulaması ürün yetiştiriciliği uygulamalarının zor tarafları nelerdir?	
Soru 11: Organik / İyi Tarım Uygulamaları (Ürün Yetiştiriciliği) yöntemiyle ürün yetiştirmenin sonucunda sağlanan ürün fiyat farkı ve sağlanan destekleri yeterli buluyor musunuz?	
Soru 12: Bağlarınızdaki yaprak toplama (hasat) işlemini nasıl gerçekleştiriyorsunuz?	
Soru 13: Bağlarınızdan elde edilen yaprak ürününün satışını nasıl gerçekleştiriyorsunuz?	
Soru 14: Bağ yetiştiriciliğinizde gelecekte de yaprağı ürün olarak değerlendirmeyi düşünüyor musunuz?	